Stockholm den 20 november 2026

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar över En reform av den statliga barn- och ungdomsvården (SOU 2026:52)

Inledning

Barnrättsbyrån har beretts tillfälle att svara på den statliga utredningen En reform av den statliga barn- och ungdomsvården.

Barnrättsbyrån är en barnrättsorganisation som genom oberoende barnombud erbjuder enskilda barn och unga råd, stöd och praktisk hjälp i frågor som rör deras rättigheter.

Barnrättsbyrån har idag en etablerad samverkan med Statens Institutionsstyrelse (hädanefter SiS) för att placerade barn och unga ska kunna erbjudas ett oberoende barnombud. Vi har sedan 2023 besökt 16 av 22 ungdomshem, träffat 139 barn och unga samt arbetat på uppdrag av 92. I tillägg till det direkta arbetet med barn och unga på SiS, har Barnrättsbyrån sedan 2021 granskat missförhållanden vid de statliga ungdomshemmen. Utgångspunkten i arbetet är uppdragen från enskilda barn och ungdomar som larmat om våld, övergrepp och andra missförhållanden. Arbetet har resulterat i en rad uppmärksammande rapporter såväl som dialoger med myndigheten.

Barnrättsbyrån yttrar sig i detta remissvar med utgångspunkt i uppdragsarbetet med barn och unga samt utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnrättsbyrån välkomnar utredningens förslag om en genomgripande reform av den statliga barn- och ungdomsvården och tillstyrker förslaget om att bilda en ny myndighet för statlig barn- och ungdomsvård. Vi anser att utredningen utgör en god

grund och riktning för den fortsatta reformeringen av den statliga barn- och ungdomsvården. Mot denna bakgrund fokuserar remissvaret på de förslag som Barnrättsbyrån avstyrker, de delar där det finns behov av förtydliganden eller fortsatt arbete samt de frågor som bedöms vara särskilt angelägna att lyfta, inte minst behovet av en genomgripande reform.

Barnrättsbyrån begränsar remissvaret till utvalda delar av kapitel 6, 7, 8, 11 samt avsnitt 10.4.11 om en ny vårdform för integrerad vård. Barnrättsbyrån avstår från att yttra sig över övriga förslag.

Övergripande synpunkter

Utredningens arbete har kantats av en rad utmaningar, där både den särskilda utredaren och sekretariatet har bytts ut. Det har inneburit att den reella utredningstiden varit betydligt kortare än den formella utredningstiden på två och ett halvt år. Utredningen ger därför inte svar på alla frågor. Med ett så brett och ambitiöst direktiv hade den tiden behövts för en mer genomarbetat reformering av SiS.

Översyn av särskilda befogenheter

Barnrättsbyrån är kritisk till att det inte ingick i utredningens direktiv att se över de särskilda befogenheter som SiS har idag, särskilt vad gäller befogenheterna avskiljning och vård i enskildhet. Barnrättsbyrån har återkommande rapporterat om våld, övergrepp och andra missförhållanden i samband med avskiljningar.[1]

Vi delar utredningens förhoppning om att behovet av befogenheter kommer att minska med en bättre verksamhet och högre ställda krav på vård, personal och bemötande. Men historiskt sett har en sådan förhoppning inte visat sig vara tillräcklig för att faktiskt förändra arbetssätt och skydda barn mot otillåtna och farliga ingripanden. Vi bedömer att det krävs förändrad lagstiftning för att säkerställa barns rättigheter och skapa en reell skillnad i hur placerade barn behandlas. Barnrättsbyrån efterfrågar därför en översyn av de särskilda befogenheterna inom

[1] Se bl.a. Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2025 (Barnrättsbyrån).

ramen för reformarbetet, med en ambition om att befogenheten avskiljning på sikt ska avskaffas.[2]

Behovet av en ny myndighet

Barnrättsbyrån välkomnar utredningens förslag att bilda en ny myndighet för statlig barn- och ungdomsvård. Vidare välkomnas utredningens omfattande arbete som har problematiserat samt kartlagt många av de allvarliga brister som förekommer inom den statliga barn- och ungdomsvården idag.

Det är viktigt att se den nu aktuella utredningen som en del i en större helhet. En förutsättning för en lyckad reform av de statliga barn- och ungdomshemmen är att reformen hänger samman med reformer i angränsande frågor.[3] Det är därmed prioriterat för den kommande regeringen att både se vikten av den enskilda reformen i sig, men också behovet av övriga reformer för att få till en bra helhet av den sociala barn- och ungdomsvården.

Alldeles för många barn och unga råkar illa ut i verksamheter som SiS ansvarar för. Även om SiS har fått ökad finansiering och satt in åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena, har vi år efter år kunnat påvisa att dessa inte har haft tillräcklig effekt. Vår samlade erfarenhet tillsammans med brister som larmats om även av myndigheter och andra aktörer leder oss till slutsatsen att det saknas förutsättningar på övergripande myndighetsnivå för att alla barn ska få den vård de behöver och har rätt till.

Mot den bakgrunden anser vi att det finns stora behov av att reformera myndigheten från grunden. Det är en principiellt viktig fråga som ger viss upprättelse till alla de barn och unga som på olika sätt farit illa i statens vård, höjt sina röster och protesterat mot den nuvarande verksamheten. Men vi bedömer också att det är nödvändigt för att förändra både inriktning och organisationskultur inom den statliga barn- och ungdomsvården.

[2] Se avsnitt 6.3.1 i utredningen.
[3] Se bl.a. ny LVU som träder i kraft 1 januari 2027 (prop. 2025/26:294), HVB-utredningen (SOU 2025:84) som har remitterats samt utredningen om stärkt statlig styrning och stöd inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Barns delaktighet

I utredningen finns placerade barn och ungas röster med. Utredningen har både genomfört kvalitativa intervjuer på ungdomshemmen samt använt anonyma enkäter. I svaren finns berättelser om vad som varit betydelsefullt under tiden på SiS, där många lyfter skolans viktiga roll och fina relationer med specifik personal. De lyfter även vad som fungerat dåligt, som brister i delaktighet, otrygghet och utebliven behandling och sysselsättning. De berättar också om vad som varit direkt skadligt, som utsatthet för våld, långvarig isolering och kränkande behandling. Rösterna i utredningen stämmer väl överens med Barnrättsbyråns kontakter med placerade barn och unga på SiS.

Vår uppfattning är att utredningen har tagit dessa röster på allvar och att de till stor del har fått genomslag i förslagen.

Med det sagt har barn och unga inte gjorts delaktiga i själva utredningsarbetet genom att få ta del av resonemang, förslag och på det sättet kunnat påverka utredningen. Utredningens förutsättningar kan vara ett skäl till detta. Men med tanke på reformens dignitet hade ett mer genomgripande arbete med berörda barn, unga och deras anhöriga varit önskvärt. Det finns goda exempel på hur statliga utredningar bedrivit ett sådant arbete, genom kontinuerlig dialog och återföring i form av referensgrupper, workshops och samarbeten med barn och unga, exempelvis Barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66). Barnrättsbyrån vill framhålla att det fortsatta reformarbetet bör prioritera barns delaktighet på ett genomgripande sätt.

Sammanfattning av vår inställning till förslagen

Barnrättsbyrån tillstyrker förslagen om en ny placeringsform för vård med särskilt noggrann tillsyn, det förtydligade vårduppdraget samt högre ställda krav på introduktion, kompetensutveckling och handledning för personalen. Vidare tillstyrks förslagen om innehållet i den sociala vården, fritidsaktiviteter och utomhusvistelser, en intern vårdkedja och förslag om förtydligandet om innebörden av säkerhetsnivåerna. Barnrättsbyrån tillstyrker särskilt förslaget om att införa en oberoende klagomålsfunktion på IVO i form av ett särskilt ombud, förutsatt att funktionen får tillräckliga resurser att lotsa barn och unga vidare samt ta om hand ett bredare omfång av rättighetskränkningar.

I flera delar efterfrågas viktiga förtydliganden och utvecklingsarbete. Vi betonar här behovet av en översyn av de särskilda befogenheterna, med ambitionen att avskiljning på sikt ska avskaffas. Vi framhåller även behovet av att utveckla förslaget om integrerad vård utifrån ett holistiskt barnrätts- och funktionsrättsperspektiv samt att säkerställa rättssäkerhet och lika rättigheter för alla barn. Vi efterfrågar dessutom förtydligande av statens ansvar, tydligare ansvar för eftervård, familje- och nätverksarbete samt förutsättningarna för placering och utskrivning. Det särskilda ombudets uppdrag bör även omfatta möjligheten att verka för ekonomisk kompensation, för att barn och unga ska ges reella förutsättningar till upprättelse vid rättighetskränkningar.

Barnrättsbyråns ställningstagande till utvalda delar

Barnrättsbyrån:

- Tillstyrker att en ny myndighet för statlig barn- och ungdomsvård ska bildas (avsnitt 7.2.1)
- Anser att myndighetens kärnuppdrag bör formuleras på så sätt som utredningen anger i sin bedömning, det vill säga att ”verksamheten vid statliga hem för barn och unga ska vara god, rättssäker och likvärdig och utformas så att den tillgodoser behovet av trygghet och säkerhet för barn och unga och säkerställer deras rättigheter”. Se mer under avsnitt 7.3.1.
- Tillstyrker den föreslagna åldersgränsen i avsnitt 8.4.2, men anser att synnerliga skäl måste tillämpas restriktivt.
- Tillstyrker förslaget om en ny placeringsform för vård med särskilt noggrann tillsyn (avsnitt 8.3.1) samt förslaget om vem som får placeras i statliga hem för barn och unga (avsnitt 8.4.1). I den senare delen efterfrågas dock vissa förtydliganden.
- Tillstyrker att den nya myndigheten ska få utföra uppdrag åt kommuner i samband med eftervård (avsnitt 7.3.5). Vi anser dock att utredningen inte i tillräcklig utsträckning har lämnat förslag som säkerställer en ändamålsenlig eftervård.
- Avstyrker att barnet eller den unge ska få flyttas utan att samråd har skett med socialnämnden, även i brådskande fall. Vi tillstyrker att beslut om flyttning inom hemmet ska kunna överklagas (avsnitt 8.4.3).
- Tillstyrker förslag om innehållet i den sociala vården (avsnitt 8.5.2), men efterfrågar tydlighet i fråga om ansvar för eftervård samt ett fortsatt arbete

inom reformen för ett familj- och nätverksarbete kopplat till den sociala vården.

- Tillstyrker förslaget i avsnitt 8.5.4, men anser att regleringen i stället för formuleras som ”ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet *och* någon annan fritidssysselsättning.”
- Tillstyrker förslaget om en intern vårdkedja, men efterfrågar tydlighet i vissa aspekter. Se mer under avsnitt 8.6.3.
- Tillstyrker förslaget om säkerhetsnivåer, och efterfrågar här särskilt tydlighet i fråga om kamerabevakning (avsnitt 8.6.5)
- Varken tillstyrker eller avstyrker förslaget om åldersindelning av vårdenheter (avsnitt 8.6.6)
- Tillstyrker förslagen i avsnitt 8.5.3, 8.5.6 och 8.6.1, 8.6.2, 8.7.1, 8.8.1, 8.8.2, 8.8.3 i dess helhet.
- Tillstyrker förslaget att den nya vårdformen integrerad vård regleras som ett gemensamt åtagande för den nya myndigheten och region (avsnitt 10.4.11), men bedömer att vårdformen måste utredas vidare innan det genomförs.
- Tillstyrker förslagen i avsnitt 11.9.1, 11.9.3, 11.9.4, 11.9.6, 11.10, 11.11 i dess helhet.
- Anser att det särskilda ombudet bör ges i uppdrag att utge eller verka för ekonomisk kompensation, men tillstyrker förslaget i övrigt (avsnitt 11.9.2).
- Tillstyrker förslaget i 11.9.5 men anser att det särskilda ombudet ska ha en skyldighet att, på lämpligt sätt, lotsa barnet eller den unge till rätt instans.

Avsnitt 6.1.3 En genomgripande reform är nödvändig

Barnrättsbyrån delar utredningens bedömning att en genomgripande reform av den statliga barn- och ungdomsvården är nödvändig. Vi anser att det är nödvändigt med en reform för att kunna skapa kvalitativa och professionella verksamheter, grundade i en god barnsyn, som barn och unga kan vara hjälpta av.

Barnrättsbyrån delar även utredarens bedömning om identifierade brister gällande centrala begrepp så som särskilt noggrann tillsyn och särskilda ungdomshem. Vi vill dock lyfta behovet av att klargöra den juridiska definitionen av de särskilda befogenheterna som tillämpas av SiS personal gentemot barn och unga, särskilt befogenheten ”hållas i avskildhet”. Se mer om detta nedan.

Vi föreslår att en översyn av de särskilda befogenheterna bör göras inom ramen reformarbetet (se även avsnitt 6.3.1 i utredningen).

Behovet av en systematisk och genomgripande översyn av de särskilda befogenheterna

Barnrättsbyrån har genom åren släppt flertalet granskande rapporter avseende SiS särskilda befogenheter. Vår senaste granskning visar att avskiljningarna fortsatt ligger på alarmerande nivåer och i flera avseenden har situationen försämrats, särskilt för flickor.

Såväl Inspektionen för vård och omsorg (IVO) som Justitieombudsmannen (JO) har återkommande kritiserat SiS för att det förekommer att avskiljning vidtas utan, eller med tveksamt, lagligt stöd.[4] IVO konstaterar att ”SiS egna utredningar visar att genomförda avskiljningar inte alltid är befogade”. [5] Det handlar till exempel om att barn avskilts utan att rekvisiten för åtgärden varit uppfyllda.

I en omfattande dokumentationsgranskning av Barnrättsbyrån & World Childhood Foundation (2021) framgick att det i en knapp tredjedel av avskiljningarna inte går att utläsa att den som avskilts varit våldsam överhuvudtaget[6] och i vår granskning år 2025[7] konstateras att det systematiskt förekommer att avskiljningar sker bortom den rättsliga regleringen. I båda studierna framgår att personal, inte placerade barn, är fysiska först i ungefär hälften av fallen vilket ytterligare förstärker frågan om ingripandena har lagligt stöd.

Barnrättsbyråns operativa arbete visar även på brister vad gäller exempelvis kriterierna för vård vid låsbar enhet samt risken för isolering som följer av att vård i enskildhet i praktiken kan vara obegränsad i tid.

Trots dessa omfattande och högst pågående rättighetskränkningar har regeringen inte tillsatt någon utredning för att genomföra en översyn av de särskilda befogenheterna. I stället föreslås ytterligare befogenheter.[8] En systematisk och genomgripande översyn av de särskilda befogenheterna är därför nödvändig, med beaktande av att den förvaltningsrättsliga juridiken har begränsade förutsättningar

---

[4] Se till exempel: Inspektionen för vård och omsorg, 2023, ”Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021–2022. Redovisning av regeringsuppdrag S2021/03345” och Justitieombudsmannen, 2022, ”Initiativ om hur Statens institutionsstyrelse använder de särskilda befogenheterna avskiljande och vård i enskildhet”, Dnr. 2802–2020.
[5] Inspektionen för vård och omsorg. (2025). ”Tillsyn av SiS 2024. Brister, åtgärder och systematiskt förbättringsarbete”
[6] Maria Andersson Vogel. (2021). ”En kvantitativ analys av avskiljningsbeslut” i rapporten ”…och jag kunde inte andas. – En granskning av våld mot barn på de statliga ungdomshemmen.” Barnrättsbyrån & World Childhood Foundation.
[7] Barnrättsbyrån. (2025). ”För barnets bästa? – En granskning av avskiljningar och ej fullföljda avskiljningar på statliga ungdomshem år 2024”
[8] Se bl.a. Ds 2023:20 och Ds 2024:26.

att på ett rättssäkert sätt pröva sådana mellanmänskliga händelseförlopp som exempelvis en avskiljning innefattar.

6.1.4 En kommentar om internationella jämförelser

Barnrättsbyrån anser att internationella perspektiv och erfarenhetsutbyten är av stor vikt i det fortsatta arbetet. Även om det finns skillnader mellan de olika barn- och ungdomsvårdssystemen runt om i världen finns det delar där en relevant analys ändå är görbar, så som i fråga om upprättelse och vilka styrande principer som vården grundar sig i.

Inspiration kan exempelvis hämtas från *The Independent Inquiry into Child Sexual Abuse (IICSA*), en nu avslutad statlig utredning som utredde sexuella övergrepp inom olika samhälleliga institutioner i Storbritannien. En delutredning handlade just sexuella övergrepp i låsta miljöer för barn.[9] Utredningen konstaterade att förekomsten av våld och övergrepp mot barn på institutioner, kunde kopplas till själva vårdkulturen: på institutioner med straffande, uppfostrande och auktoritära kulturer var våld och övergrepp mer förekommande. Institutioner med en tydligt vårdande kultur, med fokus på omsorg och omhändertagande, beskrivs som en skyddsfaktor mot våld och övergrepp.

Därtill diskuteras kopplingen mellan användningen av våld, fasthållningar och isolering (avskiljning) och andra former av fysiska övergrepp, inklusive sexuella. Det finns en ökad risk att personal begår sexuella övergrepp i miljöer där vuxna inte respekterar barns fysiska integritet och använder våld för att lösa konflikter. Utredningen pekar även på att personalomsättning, maktförhållanden mellan barn och personal, samt bristande ledning är faktorer som påverkar barnets vilja och möjlighet att rapportera in sexuella övergrepp till en trygg person som kan agera.

6.2.3 Att tydliggöra statens ansvar för viss barn- och ungdomsvård

Barnrättsbyrån saknar en tydlig analys av vilka konsekvenser som det statliga ansvaret medför för staten i fråga om ansvarsutkrävande. Barnrättsbyrån påminner om vikten av att de förslag som lämnats av tidigare utredningar kring ratificerandet

[9] Sexual Abuse of Children in Custodial Institutions: 2009-2017 Investigation Report, 28 februari 2019, Independent Inquiry Child Sexual Abuse.

av det tredje tilläggsprotokollet till Barnkonventionen bör arbetas vidare med inom Regeringskansliet.[10]

Vilket ansvar staten har för barn och unga inom låsta miljöer aktualiserar frågan om klagomålsmekanismer samt ekonomisk kompensation.[11] Under UPR-processen (FN:s återkommande granskning av mänskliga rättigheter) 2025 riktades återigen kritik mot Sverige för att man ännu inte ratificerat det tredje tilläggsprotokollet.

Vi bedömer att ratificering i förlängningen kommer att bidra till att stärka de nationella rättsmedlen, stärka barnkonventionens ställning i de nationella domstolarna samt tydliggöra statens ansvar.

6.2.4 Att stärka förutsättningarna för det vårdande uppdraget

Barnrättsbyrån delar i huvudsak utredningens resonemang i denna del. Vi anser dock att utredningen borde föreslå en avgränsning i förhållande till det som benämns som samsjuklighet. Vår syn på detta utvecklas närmare i avsnittet om integrerad vård (10.4.11).

Vi efterfrågar en fördjupad analys av skillnader i institutionsmiljön för pojkar respektive flickor, samt ett resonemang om orsakssambandet mellan våld, missförhållanden och övergrepp å ena sidan och förekomsten av manlig personal å andra sidan.

Vad gäller avsnittet som berör könsskillnader i relation till avskiljningar efterfrågar vi en fördjupad analys kring användandet av fysiska ingripanden och avskiljningar med fokus på personalen. Vi efterlyser dessutom en mer nyanserad bild av SiS egna siffror och förklaringsmodeller till avskiljningssiffrorna. Exempelvis vår rapport ”För barnets bästa? (2025) ” visar att självskada förekom endast i en minoritet av fallen där avskiljningsbefogenheten använts år 2024 (16,8 %) och knappt en handfull av dem rörde avvärjande av akut, pågående, självskada. I hälften av de granskade fallen (54 %) var det dessutom personal, inte barn, som varit fysiska först.

Vi efterfrågar ett genusperspektiv som ett sätt att förstå den maktdynamik som finns på ungdomshemmen samt ungdomarnas egen inställning. Avsnittet väcker

[10] SOU 2023:40, Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen
[11] För resonemang om ekonomisk kompensation, se avsnitt 11.9.2.

nämligen frågor om hur könsnormer, föreställningar om flickor och pojkar samt hur vårdens organisering utifrån detta påverkar behandlingen av de unga.

Samtidigt välkomnar vi resonemangen kring det relationella arbetets betydelse för en kvalitativ vård och barnsynens viktiga roll i det dagliga professionella vårdarbetet. Vi instämmer även i att ytterligare en grundpelare för en god och trygg vårdmiljö är hemliknande förhållanden med möjlighet att dra sig undan. Många av de barn och unga som Barnrättsbyrån arbetar på uppdrag av bevittnar om att den kala miljön orsakar dem psykisk ohälsa, där vissa till och med får sömnmedicin för att kunna sova om nätterna.

Under de senare åren har Barnrättsbyrån noterat att flertalet initiativ har tagits i syfte att stärka säkerheten inom SiS. År 2020 inrättades en ny säkerhetsorganisation inom myndigheten med tillhörande säkerhetsdirektör, en säkerhetsavdelning på huvudkontoret samt införandet av säkerhetssamordnare ute på ungdomshemmen. Därtill har förslag om ytterligare särskilda befogenheter röstats igenom och samt befogenheter till SiS att använda elektronisk fotboja. Det pågår en *säkerhetisering* av ett vårdande uppdrag som påverkar maktdynamiken mellan barn och personal. Samtidigt bevittnar barn och unga, vilket även framgår av utredningens enkätundersökning, att säkerhetsaspekten kompromissar med deras vård, behandling och fritid. Av särskild relevans är därför vad utredningen lyfter om att säkerhet inte ska ställas mot eller överskugga det vårdande uppdraget.[12]

Avsnitt 7.2.1 En ny myndighet för statlig barn- och ungdomsvård ska bildas

Barnrättsbyrån tillstyrker att en ny myndighet för statlig barn- och ungdomsvård ska bildas.

Våra rapporter visar att våld inom ramen för avskiljningar fortsatt är på alarmerande nivåer, och fortsatt drabbar de allra minsta flickorna.[13] Även IVO konstaterade så sent som i maj 2025, en rapport om deras samlade tillsyn, att 17 av 21 ungdomshem har allvarliga brister.[14]

[12] Se s. 466 i utredningen.
[13] Se bl.a. Barnrättsbyrån (2025), Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2025, s. 3.
[14] Inspektionen för vård och omsorg. (2025). ”Tillsyn av SiS 2024. Brister, åtgärder och systematiskt förbättringsarbete”, IVO 2025-08.

Utredningen lägger fram många förslag som tar sikte på relation, bemötande, vårdkultur och barnsyn och som innebär en skiftning i både organisationens kompetensfördelning, men också i ledning. Det föreslås ytterligare centrala ledningsfunktioner för exempelvis sociala vården, skolan, elevhälsan och hälso-och sjukvården.[15] Utredningen lyfter även att det finns vissa orsaker till kvalitetsbristerna som är hänförliga till etik och kultur, och därför svårare att ringa in och beskriva.[16] Även Statens beredning för medicinsk och social utvärderings (SBU) pekar på behovet av en förändrad organisatorisk kultur, vikten av vilken värdegrund arbetet baseras på samt en förmåga hos personal att ompröva roller, värderingar och normer. SBU lyfter att ett förebyggande arbete kräver ett förändrat tankesätt snarare än enbart nya metoder.[17]

SiS själva välkomnar utredningen som en bekräftelse på den förändringsresa myndigheten redan gör[18], vilket i sammanhanget där en ny myndighet föreslås väcker frågor om vilken insikt SiS har i digniteten av de kvalitetsbrister som har identifierats av utredningen, civilsamhället och tillsynsmyndigheter genom åren. Barn och unga under statens ansvar har rätt till en vård som präglas av humanitet och en syn på barn som rättighetsbärare.

Vi bedömer att många av de förslag som lämnas visar på genomgripande brister hänförliga till institutionskultur, barnsyn och bemötande. Sådana brister, som rör grundläggande värderingar kräver ett perspektivskifte, kan inte repareras inom befintlig myndighet.

Avsnitt 7.3.5 Förhållande till uppdrag om utslussning och eftervård

Barnrättsbyrån tillstyrker att den nya myndigheten ska få utföra uppdrag åt kommuner i samband med eftervård. Vi anser dock att utredningen inte i tillräcklig utsträckning har lämnat förslag som säkerställer en ändamålsenlig eftervård.

Barnrättsbyrån anser att socialnämndens ansvar i fråga om eftervård behöver tydliggöras genom lagstiftning. Även eftervårdens innehåll behöver beskrivas och definieras. Vi anser inte att den föreslagna regleringen är tillräcklig i förhållande till

[15] Se exempelvis s. 545 i utredningen.
[16] Se s. 420 i utredningen.
[17] Statens beredning för medicinsk och social utvärdering SBU (2025). Interventioner för att förebygga och minska tvångsåtgärder inom psykiatrisk vård och institutionsvård av barn och unga, s. 5–6, 87 och 154.
[18] Se bl.a. särskilt yttrande av på s. 1461 samt https://www.stat-inst.se/press/pressmeddelanden-nyheter/2026/kommentar-med-anledning-av-betankandet-om-den-statliga-barn--och-ungdomsvarden/

det ingrepp en placering på ett statligt barn- och ungdomshem innebär och vilka konsekvenser frihetsberövandet kan orsaka barnet eller den unge.

Många barn och unga som Barnrättsbyrån har arbetat med beskriver övergången från kontroll till total frihet som otrygg. De beskriver rädslan för att minsta misstag innebär en placering i sluten ungdomsvård igen. Idag saknas såväl en reglerad tidsram för när eftervården ska komma till stånd som en definition av vad den ska innehålla. Det bör därför genom lag fastställas ett definierat ansvar för myndigheterna, samt säkerställas att individuella insatser för eftervård tillkommer i rätt tid. Därtill bör det regleras vad eftervården ska innehålla för att säkerställa att unga som lämnar samhällsvård får de resurser och det stöd som de behöver för att lyckas i livet.

Våra erfarenheter visar att barn och unga efter en placering på SiS ofta bär med sig svåra erfarenheter som påverkar dem långt efter dess att vården har avslutats. Samtidigt behöver barnet förstås i relation till det liv och de relationer som fanns före institutionsplaceringen. En placering på institution kan också innebära att barnet skiljs från goda relationer och omsorgspersoner, och förlorat kontakt med viktiga personer i sitt liv. Eftervården behöver därför ta i beaktning att barnet eller den unge ska hitta sin plats i samhället som en ung person i utveckling, många gånger kunna återvända hem till sin familj, återuppta vänskapsrelationer samt skapa nya relationer. Uppdrag som den nya myndigheten utföra uppdrag åt kommuner i samband med eftervård bör därför utformas utifrån perspektivet att barnet eller den unge ska tillbaka till sitt sammanhang.

Eftervården har en stor betydelse för livet efter SiS. Många barn och unga som Barnrättsbyrån arbetat med vittnar om att eftervården, om en sådan planeras för, kommer till stånd långt senare efter utskrivning från SiS. I många fall förlitar sig socialtjänsten på att andra aktörer, ofta HVB-hem, ska tillhandahålla eftervård. Eftervården och placeringen sammanbinds på ett sätt som gör tillvaron sårbart för barnet och som innebär en ökad press på en fungerande placering. I praktiken beskrivs en ansvarsförskjutning för eftervården från socialtjänsten till andra utförare.

Avsnitt 8.3.1 – En ny placeringsform för vård med särskilt noggrann tillsyn

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget i dess helhet och välkomnar tydliga kriterier för en placering på statlig hem för barn och unga.

Avsaknaden av särskilda placeringskriterier för SiS och en tydlig definition av vad som avses med att en ungdom är ”utskrivningsklar” riskerar att leda till godtyckliga bedömningar av när en placering ska upphöra. Ett juridiskt förtydligande av vad särskilt noggrann tillsyn innebär, tillsammans med förslaget i 8.3.3 om att alla statliga hem för barn och unga ska ge vård med särskilt noggrann tillsyn, är ett steg på vägen att förtydliga ramarna kring frihetsberövandet och således en nyckel för att barn och unga ska kunna förstå grunderna för sin placering.

Institutet för mänskliga rättigheter har i sin senaste rapport om barn och unga på övertid (I väntan på vadå?”) bland annat pekat på att en anledning övertid beror just på att det saknas särskilda krav för en placering på just SiS.[19] I vår verksamhet har frågan om övertid på SiS aktualiserats i hittills 43 av 92 uppdrag och rådgivningsinsatser.

Att barn och unga är placerade på SiS ungdomshem, trots att de inte längre är i behov av särskilt noggrann tillsyn, skulle kunna utgöra en kränkning av artikel 5 i Europakonventionen, och det är därför av allra största vikt att ett frihetsberövande genom placering inom statens regi tydligt regleras genom lag.

Avsnitt 8.4.1 Vem får placeras i statliga hem för barn och unga?

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget i dess helhet, och instämmer i att endast barn och unga som omhändertagits för vård på grund av sitt eget beteende ska kunna skrivas in på ett statligt hem för barn och unga.

Vi ifrågasätter dock att en placering ska kunna fortgå om vården övergår till frivillighet eller om barnet inte längre är omhändertaget på grund av eget beteende. En sådan bestämmelse bör utformas med försiktighet. Det behöver tydliggöras under vilka förutsättningar en sådan fortsatt placering ska vara möjlig och hur länge den får bestå. Särskilt behöver det klargöras vad som ska gälla när barnet eller den

[19] Se s. 10 framåt.

unge inte längre bedöms ha behov av särskilt noggrann tillsyn och därmed är utskrivningsklar. Det behöver även tydliggöras om och i sådana fall under vilka förutsättningar en placering på frivillig grund kan övergå till tvångsvård, exempelvis om barnet eller den unge återkallar sitt samtycke. Barn och unga måste alltid veta vilket beslut och vilka skäl som ligger till grund för placeringen.

Barnrättsbyrån har en förståelse för ambitionen att undvika vårdsammanbrott samt möjliggöra för en trygg och planerad övergång till hemflytt eller vård i annan form. Samtidigt riskerar förslaget att medföra betydande rättssäkerhetsbrister om förutsättningarna för fortsatt placering inte regleras tydligt, med risker för att barn och unga hamnar i en juridisk gråzon mellan frivillighet och tvång.

Genom Barnrättsbyråns operativa arbete framkommer att det finns betydande skillnader såväl mellan som inom de enskilda ungdomshemmen avseende institutionskultur, vård och behandling, bemötande och trygghet. Dessa skillnader lär kvarstå även inom den nya myndigheten. Barnrättsbyrån möter återkommande barn och unga som söker stöd i syfte att få byta avdelning eller ungdomshem. Om en sådan vilja skulle kunna tolkas som att barnet eller den unge återkallar sitt samtycke till vården, finns en risk att barnet ställs inför valet att acceptera en olämplig placering eller riskera att på nytt bli föremål för tvångsvård. Ett sådant utfall vore orimligt.

Förslaget om att kunna besluta om en fortsatt placering behöver även ses i ljuset av samhällsvården i stort. Våra erfarenheter visar att ungefär hälften av våra uppdrag och rådgivande insatser rör frågan om övertid, men att placeringen ändå fortgår eftersom socialtjänsten inte har kunnat ordna en alternativ placering. Risken är således att en placering fortgår trots att förutsättningarna för vård vid ett statligt hem inte längre är uppfyllda, men med löften om att det snart finns en annan lösning.

Rimligtvis bör inte ett beslut om fortsatt placering på frivillig grund med enkelhet kunna omvandlas till en placering med tvång utan att socialnämnden på nytt ansöker om vård enligt LVU samt fattar beslut om en placering på SiS. Men för att ett underliggande hot om tvångsvård inte ska leda till att barn och unga känner sig tvungna till att samtycka en fortsatt placering, bör ett beslut om att vården vid ett statligt hem för barn och unga ska kunna fortsätta vara omgärdat av starka rättssäkerhetsgarantier samt förhindra att barn och unga hamnar i en rättsosäker situation.

8.4.2 Placering av barn som inte har fyllt 13 år endast vid synnerliga skäl

Barnrättsbyrån tillstyrker den föreslagna åldersgränsen, men anser att synnerliga skäl måste tillämpas restriktivt och att detta måste förtydligas genom lagstiftning eller förarbeten. Det bör även tydliggöras i förarbetena vad vården ska syfta till för de yngsta barnen samt hur vårdkedjan ska se ut.

Barnrättsbyråns erfarenhet är att institutionsmiljön är olämplig för yngre barn att vistas i, och att det inte är en miljö som främjar barnets utveckling och trygghet. Barn och unga, men i synnerhet de yngre barnen, behöver vistas i en miljö där det finns nära omsorgspersoner, där relationer värnas om, och där lek och utforskning är tillåtet. De allra yngsta barnen som Barnrättsbyrån har arbetat med, som är placerade på SiS, vittnar om det motsatta. De vittnar om en institutionsmiljö där lek i stället ses som säkerhetshot och där kontaktsökande med personal ses som ett beteendeproblem hos barnet. De beskriver en barndom kantad av bristande omsorg, där de i stället för att i nära relationer få föräldralik omsorg och stöd, förväntas hantera svåra känslor själva och bli självständiga, kanske redan i 13-årsåldern. Det ser vi är direkt skadligt för barn.

Barnrättsbyrån anser att inga barn under 13 år bör placeras på SiS, men har också förståelse för att en säkerhetsventil behöver finnas för de mest extraordinära situationerna. Begreppet synnerliga skäl innebär i juridisk mening extraordinära fall, det vill säga sällsynta eller av särskild allvarlighetsgrad. Barnrättsbyrån efterfrågar därför en tydlighet kring vilka extraordinära omständigheter som kan medföra att ett barn under 13 år placeras på ett statligt barn- och ungdomshem, med ambitionen om att bestämmelsen tillämpas mycket restriktivt.

Barnrättsbyrån vill här särskilt rikta uppmärksamhet till att de synnerliga skäl som ska föreligga för placering av barn under 13 år rimligen bör avse omständigheter som skiljer sig från de generella grunderna för placering vid ett statligt ungdomshem och vara begränsade till situationer av synnerligen undantagsvis förekommande karaktär. Endast en ringa ålder i sig kan inte utgöra synnerliga skäl.

Att brist på andra lämpliga placeringsalternativ inte i sig kan utgöra synnerliga skäl, så som utredaren lyfter, utgör inte en tillräckligt tydlig avgränsning. Dessutom bör denna avgränsning gälla för samtliga barn och unga som placeras vid SiS, eftersom

det är barnets eller den unges behov av särskilt noggrann tillsyn som ska motivera placeringen.

Innebörden av synnerliga skäl samt skillnaden mellan synnerliga skäl och de generella placeringsgrunderna behöver därför tydliggöras genom lagstiftning eller förarbeten. Frågan lämpar sig inte att överlämnas åt praxis, eftersom det handlar om allvarliga ingrepp i barns liv.

Likväl behöver det tydliggöras i förarbetena vad vården ska syfta till för de yngsta barnen samt hur vårdkedjan ska se ut, eftersom barn både behöver och har rätt till någon form av tillsyn och omsorg. Barnrättsbyrån bedömer att det exempelvis är olämpligt att de yngsta barnen ska förberedas på ett liv i självständighet på en utslussningsavdelning. De bör snarare förberedas för ett liv med andra omsorgspersoner som kan tillgodose deras behov som barn.

8.4.3 Beslut om placering på och inom ett statligt hem för barn och unga

Barnrättsbyrån avstyrker att barnet eller den unge, även i brådskande fall, ska få flyttas utan att samråd har skett med socialnämnden. Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget om att beslut om flyttning inom hemmet får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, och har utifrån dessa premisser inga invändningar i den del som rör den nya myndighetens beslutsbefogenhet.

Utredaren lyfter att det idag är oklart huruvida en flytt inom hemmet, som inte innebär ett byte av säkerhetsnivå, kräver ett nytt placeringsbeslut av nämnden. Barnrättsbyrån är av uppfattningen att SiS just nu, i brist på annan reglering, själva beslutar om flytt inom samma institution men inom samma säkerhetsnivå. Frågan om vilken myndighet som är behörig att fatta sådana beslut framgår dock varken av LVU eller av socialtjänstförordningen.[20]

Eftersom en flytt inom samma institution, alldeles oavsett säkerhetsnivå, innebär byte av personal, byte av ungdomsgrupp, nya regler, andra behandlingsinsatser och i vissa fall en annan institutionskultur får det anses på objektiva grunder påverka den unge på ett inte obetydligt sätt (41 § FL). Genom forskning är det välkänt att omplaceringar riskerar barns välmående, och barn och unga bör i möjligaste mån

[20] Se Kammarrättens dom i mål nr. 7268-26.

göras delaktiga i processen. En flytt medför således fler självständiga effekter än sådana som enbart berör övervakning och kontroll.[21] Genom uppdragsarbetet ser vi att barn och unga på SiS knyter an till viktiga personer bland personalen som visar omsorg. Forskningen inom området är tydlig; det är skadligt för barn att ryckas upp ur sina sammanhang på ett allt för hastigt sätt. Detta gäller alla barn, men barn som redan bär på erfarenheten av att placerats utanför hemmet är särskilt sårbara.[22] Den ansvariga socialsekreteraren är därför särskilt viktig vilket är varför samråd alltid bör ske inför en flytt.

Ett beslut om flytt berör dessutom rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 och rätten till ett effektivt rättsmedel i artikel 13. Beslutet bör därför alldeles oavsett vara överklagbart, vilket är varför Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget i denna del. Ett sådant utfall står i enlighet med barnets bästa och tillförsäkrar tvångsomhändertagna barn tillgång till rättvisa och en domstolsprövning. Även om rätten till domstolsprövning är en viktig rättssäkerhetsgaranti, bör det noteras att majoriteten av de beslut som SiS förfogar över verkställs direkt. En juridisk prövning kommer därför, i majoriteten av fallen, ske som en efterhandsprövning. Redan på denna grund kan frågan ställas om en rättslig prövning uppfyller kravet på effektiva rättsmedel. Det är därför av allra största vikt att samråd sker med socialnämnden när det gäller en flytt.

8.5.2 Innehållet i den sociala vården

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget i dess helhet, men efterfrågar ett tydliggörande kring vilket ansvar och behörighet den nya myndigheten har i fråga om stöd efter placering, den så kallade eftervården (se även avsnitt 7.3.5). Barnrättsbyrån anser att den organisatoriska kommittén även bör få i uppdrag att säkerställa att den nya myndigheten utvecklar ett familj- och nätverksarbete kopplat till den sociala vården.

Barnrättsbyrån välkomnar förslaget att reglera innehållet i den sociala vården. Barnrättsbyrån vill här särskilt framhålla vikten av att verksamheten, så som föreslås, utformas för att hantera de negativa effekter som uppstår till följd av frihetsberövande i institution samt att vårdens syfte definieras. Vi ser särskilt positivt på utredningens tyngd på det relationella arbetet, vikten av familj och nätverk samt

[21] Jfr Kammarrättens dom i mål nr. 7268-26.
[22] Broberg et al., Anknytningsteori, 2020 och Stiftelsen allmänna barnhuset, 2007:5.

fritidsfrämjande arbete - kombinerat med att skapa förutsättningar för att ge stöd att bearbeta tidigare omsorgssvikt, övergrepp och andra negativa upplevelser.

Barnrättsbyråns erfarenheter visar att det skiljer sig åt mellan institutioner och mellan avdelningar i hur den sociala vården idag är utformad. För de barn och unga som bär på trauma från tidigare upplevelser, så som omsorgsvikt, övergrepp eller flykt, har både stödet och behandlingen många gånger brustit på institutionen. De beskriver även att relationen med familj och nätverk har brutits sedan placering på institution och framför en önskan om att familjen involveras mer.

Våra erfarenheter visar att fokus alltför ofta ligger på behandlingsinsatser riktat mot psykiatriska diagnoser och korrigerande av beteenden, snarare än på svåra barndomserfarenheter, sorgbearbetning eller andra underliggande orsaker. Detta riskerar att ungdomarna känner sig missförstådda och förbisedda. Symtom på exempelvis sorg eller att vara frihetsberövad skrivs om till beteendeproblematik som behöver behandlas bort genom exempelvis beteendekorrigerande program. Barnrättsbyrån anser att detta är oacceptabelt och vi ser därför väldigt positivt på att utredningen lyfter just vikten av att vården uppmärksammar och kan möta dessa behov samt aktivt arbetar för att minska konsekvenserna av frihetsberövandet i sig.[23]

8.5.4 Fritidsaktiviteter och utomhusvistelser

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget, men föreslår formuleringen ”ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet *och* någon annan fritidssysselsättning” för att markera den höjda ambitionsnivån.

Barnrättsbyrån har arbetat på uppdrag av många barn och unga som beskriver ovisshet och oförutsägbarhet som en av de svårare aspekterna av att vara frihetsberövad. Därför anser vi att verksamheten, så långt det är möjligt, ska formas för att kunna skapa förutsägbarhet för barn och unga. De statliga hemmen för barn och unga bör så långt det är möjligt sträva efter att fritidsaktiviteter och utomhusvistelser kan planeras in med framförhållning.

En formulering som inte kompromissar mellan fysisk aktivitet och fritidssysselsättning står i linje med barn och ungas rätt till vila, fritid och lek enligt

[23] Se s. 632 i utredningen.

Barnkonventionen samt Folkhälsomyndighetens riktlinjer om 60 minuters daglig fysisk aktivitet för barn och unga 6–17 år.[24]

8.5.5 Trygg och säker vårdmiljö

Barnrättsbyrån tar inte ställning till förslaget i sig men efterfrågar ett förtydligande kring gränserna för myndighetens ansvar samt ett klargörande av ordningsreglerna ur ett barnrätts- och rättssäkerhetsperspektiv.

Barnrättsbyrån vill lyfta eventuella gränsdragningsproblematik mellan myndighetens ansvar för ordning och säkerhet å ena sidan och det dagliga omsorgs- och tillsynsansvaret inom ramen för föräldrabalken å andra sidan, och inom vilka gränser myndigheten kan och får vidta åtgärder. I sammanhanget kan den nyligen insatta beredskapsgruppen nämnas som på tvivelaktiga grunder utökar våldsmonopolet.[25] Vi ifrågasätter huruvida en sådan åtgärd faller inom myndighetens gränser, samt i vilka fall lagstiftaren bedömer att en säkerhetisering av det vårdande och behandlande uppdraget trumfar att barnets bästa.[26]

Barnrättsbyrån efterfrågar en tydligare riktning kring vilka potentiella konsekvenser som kan följa av regelbrott. Barnrättsbyråns erfarenheter visar att regelbrott just nu bestraffas med exempelvis indragna fritidsaktiviteter och inställd skola, vilket är två viktiga rättigheter och friskfaktorer i en frihetsberövande miljö. Sådana uppfostringstekniker, så som indragen fritidsaktivitet, bör aldrig vara tillåtna i en redan isolerande och frihetsberövande miljö. I sådana fall får den praktiska verkställigheten av rättigheten anpassas. Vi efterfrågar därför tydlighet kring vilka konsekvenser som kan följa av ett regelbrott som respekterar vikten av att bryta frihetsberövandets konsekvenser, står i enlighet med barn och ungas rättigheter samt inte går att hänföra till de särskilda befogenheterna.

Barnrättsbyrån delar utredarens bedömning om att införa en central funktion på nationell nivå där barn och unga görs delaktiga. I framtagandet av en sådan central funktion bör, utöver barn och unga själva, även utomstående aktörer som verkar för barns delaktighet i praktiken involveras.

---

[24] Se Folkhälsomyndigheten 2021, riktlinjer och rekommendationer för fysisk aktivitet och stillasittande.
[25] Se SiS beslut 202512-15, dnr 1.1.3-7577-2025
26 Se SiS beslut om att öka förmågan att hantera mycket allvarliga incidenter på ungdomshem i säkerhetsnivå 1 samt beslut om riktlinje för beredskapsgrupp, Dnr 1.1.3-7577-2025.

8.6.3 Olika typer av vårdenheter

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget om en intern vårdkedja samt att tillgången måste tillgodoses på varje institution, men efterfrågar tydlighet i vissa aspekter. Vad gäller differentieringen tillstyrker vi förslagen, men vill belysa vikten av en helhetssyn på barnet och hänvisar därför till våra resonemang i vårt remissvar för utredningen SOU 2025:84, den så kallade ”HVB-utredningen”.[27] Vårdkedjan bör utformas med förståelse för att institutionsmiljöer innebär risker för barn och unga och inte är miljöer där barn ska växa upp och utvecklas. Placeringar i den nya myndigheten bör därför pågå så kort tid som möjligt.

Barnrättsbyråns erfarenheter visar, likt utredningen påtalar, att en placering på SiS alltid inleds på en låsbar enhet. Det finns dock tillfällen där socialnämnden har efterfrågat en inledande placering på en öppen enhet, men där SiS har hänvisat till interna riktlinjer för placering på låsbar enhet. Vi efterfrågar därför tydlighet i huruvida sådana interna riktlinjer är förenliga med lagstiftningen.

Därtill bedömer Barnrättsbyrån, tvärtemot utredaren[28], att det i vissa fall måste vara möjligt att göra en tillförlitlig utskrivningsbedömning även utan att barnet eller den unge först vårdats på en öppen enhet. I dag ställer vård på en (delvis) öppen enhet höga krav på självständighet. Det är inte en åldersadekvat miljö för de yngre barnen. Det kan inte heller anses vara ett självändamål i sig att förlänga vistelsetiden på institution om socialtjänsten har hittat andra passande alternativ, exempelvis boende genom LSS eller i familjehem. Det avgörande måste vara barnet eller den unges behov och bästa utifrån vilka behov en öppen vårdenhet kan tillgodose samt utifrån hur länge barnet eller den unge har vistats i en låst miljö. Det finns en risk att höga ambitioner om en sammanhållen vårdkedja snarare leder till förlängda placeringar inom institutionsvården, med följden att särskilt de yngsta barnen tillbringar sina mest formativa år på institution. Vårdkedjan i sig bör därför inte utgöra ett hinder för placering i andra vårdformer.

Avsnitt 8.6.5 Säkerhetsnivåer

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget om att tydliggöra säkerhetsnivåernas innehåll på grund av att det bidrar till transparens och enhetlighet, men vill i denna del särskilt

[27] Hem för barn och unga – För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84).
[28] Se s. 676 i utredningen.

betona vikten av att bemyndigandet inte ska medföra en ytterligare säkerhetisering av vården.

Av såväl Barnrättsbyråns operativa arbete, som i tillsynsbeslut från IVO, framkommer att vissa ungdomshem inte har kamerabevakning. Detta medför i yttersta fall att det inte finns någon bevisning att tillgå vid misstanke om övergrepp och övervåld från personal.[29] Det är därför av allra största vikt att kamerabevakning används enhetligt och förutsägbart, utifrån ett barnperspektiv. Vår förhoppning är att en transparent säkerhetsnivå i övrigt även underlättar för barn och unga att kunna förstå och eventuellt utmana sin placering, samt minska skillnader mellan de olika ungdomshemmen.

Avsnitt 8.6.6 Åldersindelning av vårdenheter

Barnrättsbyrån varken tillstyrker eller avstyrker förslaget, men bedömer att det är en god idé med en åldersindelning. Däremot behöver en bedömning göras huruvida en åldersindelning avseende skolålder är mer adekvat utifrån de statliga ungdomshemmens förutsättningar att tillgodose kvalificerad skolpersonal och därigenom tillgodose barn och unga rätten till en kvalitativ utbildning. En sådan indelning skulle dessutom bidra till en kontinuitet i skolgången.

Barnrättsbyrån vill uppmärksamma Regeringskansliet på att skolgång nämns på rubriksnivå i författningsförslaget (se 7 a kap. 15 § förslag till förordning om ändring i socialtjänstförordningen) men inte i själva bestämmelsen.

Avsnitt 10.4.11 En ny vårdform för integrerad vård

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget att den nya vårdformen bör regleras som ett gemensamt reglerat åtagande för den nya myndigheten och regionen, men varken tillstyrker eller avstyrker förslagen i övrigt. Barnrättsbyrån anser att förslag som innebär en ökad samverkan är viktig, eftersom samverkan mellan SiS och barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) länge präglats av stora utmaningar och regionala skillnader.

[29] Se t ex IVO, beslut den 5 juni 2025, Dnr 3.2.2-00707/2025-21.

På sikt bör regeringen anta en strategi för att verka för en avinstitutionalisering i linje med FN:s funktionsrättskommitté riktlinjer.[30]

Vårdens innehåll och utgångspunkter

Barnrättsbyrån vill lyfta frågan om vilken vård barnen i denna målgrupp behöver och har rätt till. Barnrättsbyrån ser positivt på att steg tas för att den här gruppen barn ska få tillgång till den vård, behandling och det stöd de behöver. Vi ser samtidigt att förslaget i dess nuvarande form behöver utredas vidare inom ramen för den fortsatta reformeringen.

Barnrättsbyrån arbetat på uppdrag av ett antal barn och unga som tagit del av Integrerad vård. Vi har även tagit del av Socialstyrelsens utvärderingar av arbetet. Utifrån denna utgångspunkt vill vi göra en rad medskick.

Av Socialstyrelsens utvärdering av Integrerad vård framträder ett tydligt medicinskt perspektiv på barnens psykiska lidande och uttryck. Målgruppen beskrivs främst utifrån sin problematik, sina diagnoser och sjukdomsbilder. Insatserna har i hög grad har bestått av utredning, diagnostisering och läkemedelsbehandling. Psykologiska, relationella och samtalsinriktade insatser beskrivs däremot mycket kortfattat.

Detta bekräftas även av de barn och unga som Barnrättsbyrån har mött och som varit en del av Integrerad vård. Deras berättelser präglas av livssorg, skadade anknytningar, uppbrott och olika placeringar. De vittnar om en behandling där utredning av diagnoser och läkemedelsbehandling har fått stort utrymme. Många har långa medicinlistor, men saknar samtidigt en trygg samtalskontakt som de kan anförtro sig åt och tillsammans med bearbeta svåra erfarenheter. De vittnar också om en fortsatt otrygg boendemiljö, där hot om våld och isolering fortgår. En sådan miljö gör det svårt att läka.

Barnrättsbyrån noterar att insatserna som redovisas i rapporten inte har varit inriktade på svåra barndomserfarenheter, relationer eller familj, även om dessa nämns som en del av den oro som finns kring barnet. Detta aktualiserar frågan om vilka behov som ges företräde i vården, och i vilken utsträckning insatserna formas utifrån barnens egna erfarenheter och behov. Det behöver säkerställas att

[30] CRPD/C/5: Guidelines on deinstitutionalization, including in emergencies (2022)

behandlingen präglas av social vård, och inte enbart upplevs bestå av medicinering.[31]

Barnrättsbyrån efterfrågar därför att den integrerade vården utgår från ett holistiskt perspektiv på barnet, där stor vikt läggs vid barn och ungas egna erfarenheter, behov och önskemål. Det innebär bland annat att barnen ges stöd i att bearbeta svåra erfarenheter från tidigare i livet och i att bibehålla och skapa varaktiga relationer. Det fortsatta arbetet bör även tydliggöra hur den sociala vården ska bedrivas med inkludering av familj och nätverk.

Det är även angeläget att vårdmiljön utformas med utgångspunkt i kunskap om hur låsta institutionsmiljöer påverkar barns och ungas möjligheter att känna trygghet, utvecklas och ta emot stöd. I en sådan vårdmiljö bör tvång och isolering i princip aldrig få förekomma.

Här skulle Ramverket för Makt, Hot och Mening (RMHM, Johnstone & Boyle, 2018) kunna utgöra grunden för ett perspektivskifte inom den statliga barn- och ungdomsvården: från att se problemet som enbart beläget hos barnet till att även förstå det i ljuset av barnets erfarenheter, relationer och livssituation.

Fortsatta behov av utredning och rättighetsanalys

Barnrättsbyråns bedömer att avskiljning som särskild befogenhet bör avskaffas i dess helhet inom hela institutionsvården och välkomnar därför förslaget om en översyn av avskiljningar inom integrerad vård.

Vidare bedömer vi att en barnrätts- och funktionsrättsanalys bör göras innan vårdenheter i anslutning till sjukhus inrättas. Det behöver klargöras hur vårdformen förhåller sig till konventionerna, vilka risker för konventionskränkningar som finns och vilka förändringar som krävs inom vårdformen med anledning av analysen. Exempelvis bör såväl asylsökande barn och unga som barn och unga med utvisningsbeslut inkluderas från vårdformen, i enlighet med Barnkonventionens grundläggande princip om icke-diskriminering samt socialtjänstens ansvar.

Barnrättsbyrån ser med oro på att vårdformen kommer innebära långa tider i ensamhet borta från samhällsgemenskapen, med ett begränsat utbud av aktiviteter

[31] Se Socialstyrelsens rapport, s. 61.

och socialt umgänge. De föreslagna riktlinjerna för vårdtiden behöver därför analyseras och eventuellt omvärderas utifrån risken för institutionalisering.[32]

Slutligen anser vi att regeringen behöver ta ställning till om dessa brister kan hanteras inom ramen för den organisatoriska kommitténs arbete. Om så är fallet bör utomstående aktörer involveras i arbetet, däribland barn och unga, funktionsrättsrörelsen och relevanta forskare.

Rätten till skolgång och fritid

Barnrättsbyrån efterfrågar tydlighet kring hur rätten till skolgång och fritid (artikel 28 och 31 i Barnkonventionen) ska säkerställas i praktiken. Eftersom vårdenheterna föreslås placeras i anslutning till psykiatriska avdelningar behöver det klargöras hur undervisning och fritidsaktiviteter ska organiseras. Barn och unga i integrerad vård måste garanteras samma rättigheter som andra barn inom den statliga ungdomsvården, och dessa frågor måste därför vara klarlagda innan vårdformen implementeras. Det behöver finnas en tydlig modell för hur rätten till utbildning och fritid ska säkerställas, inklusive möjligheter till individuella anpassningar utifrån barnets bästa.

Rättssäkerhet

Barnrättsbyrån efterfrågar ett förtydligande av beslutsprocessen avseende placering i låsbara respektive öppnare vårdformer. Inom den nuvarande statliga barn- och ungdomsvården är ett beslut om vård vid låsbar enhet överklagbart och ska dessutom från och med den 1 januari 2027 medföra en rätt till offentligt biträde oaktat barnets ålder.[33] Utredningen lyfter dock att en flexibilitet ska finnas i den integrerade vårdformen mellan låst behandling och öppnare former, men klargör inte om det innebär att den särskilda befogenheten vård vid låsbar enhet ska tillämpas. Det behöver även analyseras hur en sådan flexibilitet kan påverka målgruppen som kan vara i behov av en stabil och förutsägbar vård. Särskilt viktigt är att säkerställa rätt till rättslig prövning och offentligt biträde i de situationer där barnets frihet begränsas.

[32] Se t ex FN:s funktionsrättskommitté (2017), para 16(c).
[33] För barn under 15 år offentligt biträde och ställföreträdare.

Barnrättsbyrån efterfrågar tydlighet från regeringen, med anledning av det gemensamma huvudmannaskapet, kring vilka instanser barn och unga kan vända sig till för klagomål eller rättighetskränkningar.

11.9.1 En oberoende funktion i form av ett särskilt ombud för barn och unga i statlig barn- och ungdomsvård

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget. Barnrättsbyrån bedömer att det särskilda ombudet framgent även bör kunna ta emot klagomål från grupper av barn och unga.[34]

Under hösten 2026 fattade FN:s barnrättskommitté beslut om en ny allmän kommentar (nr. 27) som handlar om tillgången till rättvisa och effektiva rättsmedel. Kommentaren beskriver ingående hur barn och unga upplever tillgång till rättvisa samt hur rättigheten bör införlivas. Kommentaren står väl i linje med Barnrättsbyråns arbete och utgår från ett tydligt barnrättsperspektiv samt ett holistiskt angreppssätt. Olika vägar för tillgång till rättvisa och effektiva rättsmedel beskrivs utan att för den del förminska vikten av juridisk och ekonomisk upprättelse[35], och kommentaren bör därför beaktas och användas som en grund i det fortsatta utvecklingsarbetet med det särskilda ombudet.

Barnrättskommittén lyfter att få barn har tillgång till rättvisa och effektiva rättsmedel när deras rättigheter kränks. Tillgång till rättvisa beskrivs bl.a. som möjligheten att kunna lämna in klagomål till någon som lyssnar, tror på barn, agerar opartiskt och som kan ge upprättelse.

En viktig aspekt i tillgången till upprättelse för barn och unga är att det finns en generös ingång till en oberoende, tillgänglig och barnanpassad klagomekanism.[36] Det är därför viktigt att det särskilda ombudet inte förutsätter att barnet eller den unge får hjälp av en annan vuxen, och att funktionen utformas med en förståelse för de risker och förutsättningar den slutna ungdomsvården innebär.[37]

[34] Se FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 27, p. 22 (CRC/C/GC/27).
[35] Ibid, p. 11.
[36] Se även FN:s barnrättskommittés rekommendationer till Sverige (2023), CRC/C/SWE/CO/6-7, para. 23 (b).
[37] Se FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 27, p. 37 (CRC/C/GC/27).

11.9.2 Det särskilda ombudet ska ge rådgivning och vägledning till enskilda barn och unga och pröva klagomål om missförhållanden

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget, men anser att det särskilda ombudet även bör ges i uppdrag att utge eller verka för ekonomisk kompensation. Vidare anser Barnrättsbyrån att ombudets granskning av missförhållanden ska utgå från ett helhetsperspektiv på barnets rättigheter. Uppdraget bör således inte begränsas till vissa typer av missförhållanden, utan även omfatta brister som rör exempelvis barnets rätt till fritid, utbildning, hälso- och sjukvård samt kontakt med familj och andra närstående. Risken är annars att det särskilda ombudet förstärker ett redan fragmenterat system.[38]

Oaktat det särskilda ombudet behöver barn och unga ha rätt till ett oberoende barnombud även i frågor om tillgång till rättvisa och effektivt rättsmedel, i linje med Barnrättsbyråns verksamhet samt barnrättskommitténs allmänna kommentar.[39]

Angående prioriteringar av klagomål

Barnrättsbyrån välkomnar att det särskilda ombudets uppdrag omfattar klagomål av olika slag, men vill lyfta att IVO:s bristande handläggningstider inte kan ligga till grund för vilka klagomål som ska prioriteras. Att IVO:s kritiserade handläggningstider påverkar prioriteringen riskerar att begränsa tillgången till en klagomålsmekanism – i kontrast till syftet med det särskilda ombudet som ska verka för att fylla ett glapp i dagens system.

Barnrättsbyrån välkomnar vidare att uppdraget saknar en formell tidsgräns och att parallella processer inte automatiskt hindrar det särskilda ombudet från att utreda ett klagomål. Dessa aspekter är särskilt viktiga utifrån Barnrättsbyråns arbete på uppdrag av barn och unga där upprättelse vid rättighetskränkningar upplevs som svåra byråkratiska processer med starka formella begränsningar, vilket gör att ingen instans tar ett helhetsgrepp utifrån barnet eller den unges individuella situation.

Ett särskilt ombud bör utreda missförhållanden utifrån ett holistiskt perspektiv med förståelse för att ett missförhållande svårligen går att avgränsa till enbart en rättighet. Utöver hot, kränkningar, våld och övergrepp finns det därför goda skäl för att även prioritera andra missförhållanden som barn och unga har lyft till

[38] Jfr t ex JO som gör ett urval bland de anmälningar som kommer in.
[39] Se FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 27, p. 49 (CRC/C/GC/27).

utredningen. Häri ingår bland annat frågor om rätten till vård och behandling, rätten till skola och utbildning, rätten till hälso- och sjukvård, rätten till fritidssysselsättning samt den fysiska miljön.

Förutsättningar hos det nya särskilda ombudet att fullgöra sitt syfte bör tillgodoses genom tillsättning av resurser och kompetent personal. För att barn och ungas rättigheter ska ges verklig mening är det av största vikt att tillgången till rättvisa och ett effektivt rättsmedel avser kränkningar av hela konventionen.[40]

Angående upprättelse och ekonomisk kompensation

Det särskilda ombudet måste kunna vara verkningsfull även när andra mekanismer inte ger resultat, och inte reduceras till en hänvisningsinstans eller som ett förled innan andra instanser.

Utredningens förslag är delvis modellerat efter Barn- och elevombudet (BEO), som har möjlighet att verka för ekonomisk kompensation. Det erkännande som BEO:s funktion innebär för barn vars rättigheter kränks i skolan bör vara särskilt angeläget att införa även för frihetsberövade barn och unga inom institutionsvården. Barn och unga på de statliga barn- och ungdomshemmen har rätt till samma upprättelse som barn och unga som går på skola ute i det övriga samhället. Barnrättskommittén lyfter att ekonomisk kompensation inte på egen hand utgör fullgod upprättelse, utan behöver kompletteras med andra former, men att ekonomisk kompensation inte ska uteslutas enbart på grund av att det är ett barn.[41] Även Institutet för mänskliga rättigheter bedömer att det behövs en oberoende klagomålsmekanism som ska ha mandat att föra barnens talan i domstol för att få skadestånd för barn som farit illa på SiS ungdomshem.[42]

Utredaren har använt sig av forskning för att närmre utreda vilka sanktionsmöjligheter som bör vara aktuella. Vi anser att även internationella instrument och juridisk doktrin bör användas för att besvara frågan om vilka former för upprättelse som ska finnas tillgängliga i en rättsstat.

---

[40] Läs mer FN:s barnrättskommitté allmänna kommentar nr 27 (CRC/C/GC/27) och allmänna kommentar nr 5 (2003), p. 24-25.
[41] FN:s barnrättskommitté allmänna kommentar nr 27, p. 55.
[42] Institutet för mänskliga rättigheter, I väntan på vadå? – barn och unga bir kvar på övertid vid SiS ungdomshem, 2026, s. 91 (https://mrinstitutet.se/download/18.6ec5c3f319b2c01e877770bd/1770038305148/Rapport-I-vantan-pa-vada_barn-och-unga-overtid-SiS.pdf)

Utifrån den låsta institutionsmiljön kan vissa handlingar exempelvis kränka förbudet mot tortyr i Europakonventionen, barnkonventionen samt FN:s konvention mot tortyr. Röda Korset lyfter i sin antologi om tortyr att det är tydligt att behandlingen av vissa barn på SiS ”når upp till det folkrättsliga förbudet i tortyrkonventionen och i vart fall illabehandling”. [43] Även Barnrättsbyrån bedömer att de missförhållanden som har larmats om, samt bekräftas i utredningen, kränker Sveriges internationella åtaganden.

Staten ska se till att rättssystemet säkerställer att den som har utsatts för en tortyrhandling får upprättelse och en ”rimlig och adekvat” upprättelse.[44] Det bör här noteras att tortyr inte är infört som ett brott i Sverige ännu, och att det därför inte är tillräckligt att hänvisa enbart till straffrättens bestämmelser.

FN:s barnrättskommitté uttalade redan genom dess allmänna kommentar nr. 5 (2003) att när rättigheter har kränkts ska det finnas lämplig upprättelse, inklusive skadestånd, samt, vid behov, åtgärder för att främja fysisk och psykologisk återhämtning, rehabilitering och återanpassning i enlighet med artikel 39 i barnkonventionen. Kommittén understryker att det är viktigt att den nationella lagstiftningen tillräckligt detaljerat anger vem som är berättigad till vad, så att rättsmedel mot bristande efterlevnad av rättigheterna är effektiva.

Mot denna bakgrund, och med beaktande av att barn och unga på SiS är särskilt skyddsvärda och har samma rättigheter som andra barn, bör det särskilda ombudet verka för en ekonomisk kompensation.

11.9.5 Handläggning av klagomål

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget, men anser att det särskilda ombudet ska ha en skyldighet att, på lämpligt sätt, lotsa barnet eller den unge till rätt instans.

Vi ser väldigt positivt på utgångspunkten att trösklarna för att lämna klagomål bör hållas så låga som möjligt. Samtidigt bör en klagomålsmekanism vara präglad av tillgänglighet och med en grundförståelse för de begränsningar som barn och unga inom statlig barn- och ungdomsvård står inför.

[43] Röda Korsets kompetenscenter för tortyr- och krigsskaderehabilitering, Antologi 2026:4, s. 75.
[44] Se artikel 14 FN:s tortyrkonvention.

Det särskilda ombudet hos IVO kommer att ta emot samtal och klagomål från barn och unga som kan stå ensamma i sin process, och som kanske berättar om svåra erfarenheter för första gången, alldeles oavsett förslagen i avsnitt 11.10. Detta ställer höga krav på kansliets kompetens och erfarenhet av att möta barn och unga i svåra livssituationer. Det ställer också krav på att kansliet, utöver lyssnande och vägledning, aktivt arbetar för att kompensera för de begränsningar som statlig institutionsvård för barn och unga innebär. Ett sådant aktivt arbete kan bestå av att kansliet erbjuder barn och unga praktisk hjälp, besöker barnet inom ramen för utredningen, ställer utforskande frågor, bistår i att säkra bevisning i god tid, samt lotsar barnet vidare i de fall det särskilda ombudet inte är rätt instans.[45]

Det finns redan idag många olika instanser som kan ansvara för tillsyn eller att utreda en och samma situation, men Barnrättsbyråns erfarenhet är att det sällan resulterar i något som upplevs som individuell upprättelse. Det som barn efterfrågar är därför mer än bara en hänvisning till rätt instans inom befintligt system. Det som önskas är stöd längs vägen, ett hållande och begriplighet kring vad en anmälan eller kontakt ska leda till. Här fyller förstås oberoende barnombud fortsatt en viktig funktion. Men från ett barnrättsligt perspektiv är det därför av allra största vikt att barnet eller den unge lotsas, och inte enbart information om var den kan vända sig.

Detta remissvar har föredragits av oberoende barnombud och jurist Azalea Safaei.

Agneta Widerståhl
Styrelseledamot
Barnrättsbyrån

[45] Se även FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 27, p. 37 (CRC/C/GC/27).